

PRILOG PROUČAVANJU KRSNE SLAVE

Petar Vlahović

Slava kao porodični praznik prvi put se pominje 15. avgusta 1018. godine u okolini Ohrida. Na taj dan, kako beleži grčki hroničar Skilica, arhon ohridski Evstatije Dafnokin, koristeći se običajem da se na dan slave svako prima, došao je nezvan u dvorac Samuilovog vojvode Ivca i na prevaru ga oslepio.¹ Mada Skilica ne pominje direktno slavu već gozbu iz opisa se jasno vidi da je o njoj reč.

Slavu je kasnije prvi opisao detaljno Vuk Karadžić. U Srpskom Rječniku kod reči krsno ime Vuk piše: »Svaki Srbin ima po jedan dan u godini koga on slavi, i to se zove **krsno ime**, **sveti**, **sveto**, i **blag dan** /1, kršnja 2, služba 3/. Domaćin se stara i pripravlja za celu godinu kako će i čim će proslaviti krsno ime. Kad bude uoči krsnog imena pred noć, onda zadje jedan iz kuće (obično najmlađi) po selu te zovne (na krsno ime sve seljake, koji ono krsno ime neproslavlja, taj pred svakom kućom skine kapu i obično ovako počne: »Božja kuća i vaša! pozdravio je otac (ili brat) da dođeš doveče na čašu rakije; da se razgovorimo i da malo noći potkra- timo; što bude sveti Nikola (ili koji bude) donio, nećemo sakriti: dođite, nemojte da ne dođete.« Kad bude uveče onda nekom otide domaćin, nekom pošalje sina, nekom najamnika (žene uveče slabo idu) ili drugoga koga iz kuće. Kad zvanice dolaze svečarima u kuću obično ovako govore: »Dobar veče i čestito ti sveto! slavio ga mnogo ljeta i godina u zdravlju i veselju!« Gđekoli ponesu i jabuku, ili (po varošima) limun, te dadu domaćinu kam mu nazovu dobar veče. A prijatelji iz drugih sela dođu i nezvani, pa tu svi večeraju, piju, razgovaraju se i pjevaju do neko doba noći; po tom seljaci otidu svaki svojoj kući (domaćin kaže svakome na po- hodu: »Dođite i sutra na čašu rakije.« I tako ih svaki dan poziva od ve- čere na doručak, a od doručka na ručak, a prijatelji već ondje i ostanu. Sjutradan dođu rano na doručak, pa malo docnije na ručak. Prije ručka ili na ručak, treba da dođe i pop da prekadi i da očita koljivo. Kad već bude oko pola ručka, onda zapale voštanu svijeću, donesu tamjana i vina, te ustanu u **slavu**: . . . pomole se Bogu, jedu koljivo, obrede se vinom (napijajući: »za slave nebeske, koja može da nam pomože«) i lome (do- maćin s popom ili s kim drugim kad nema popa) **krsni kolač** (koji mora biti od šenična brašna u kiselo umiješen i našaran poskurnjakom; jednu

¹ Prokić, Brastvo IX—X, 10 i dalje.

četvrtinu od toga kolača dadu popu, jednu domaćici a dvije oni jedu; pjevaju (dav i dva) u slavu:

ko pije vino za slave božje,
Pomoz'mu, Bože i slava Božja!
A šta je ljepše od slave Božje,
I od večere s pravdom stečene?

Potom sjedu opet, i pijući i jedući razgovaraju se i pjevaju do mraka (domaćin ne sjeda za sto, nego stoji gologlav i služi gostima vino i rakiju). Tako slave tri dana samo ne ustaju više u slavu; drugi se dan krsnog imena zove **pojutarje**, a treći **ustavci**, a prijatelji odlaze čak četvrti dan«...

Na sličan način slavu je opisao i Milan Dj. Milićević u radu »Kućanska slava«,² pa izvodi zaključak: »O krsnom imenu Srbin vrši, u svojoj kući dve vrlo važne dužnosti

a) moli se Bogu za žive i mrtve, i čini neku žrtvu u slavu svetitelju, zaštitniku svoje porodice (oboje — na neki osvećeni način); i

b) saziva prijatelje, i dočekuje putnike i namernike te ih gosti što može bolje, kao na najveseliji dan u godini.

Krsno ime nije svetkovina lična, nego kućanska, porodička: ona ostaje od oca sinu, a od sina unuku.

Svetac, koga slavi jedna porodica, smatra se kao najbliži i najbrži zaštitnik njezin. Njemu se ona moli, njim se najčešće zaklinje, i kroz nje-ga se nada da dobije od Boga ono što želi.

Krsno ime se vrlo teško ili vrlo retko menja; ali se može dogoditi da se ko u teškoj bolesti, ili u velikoj nevolji, zamoli kom drugom svecu koga ne slavi, pa dobije lakost ili pomoć...

Kome umiru deca...

Domazet, ili privuk, dok su mu god živi starac i baba, slavi njihovo krsno ime, a svoje samo prekadjuje (to jest, nosi crkvi sveću i leturgiju, ali zvanica ne zove)«.

Posinak slavi slavu poočima, a nasljednik je dužan — nastavlja Milićević — da primi i krsno ime onoga čije imanje nasleđuje, i da ga slavi kao god i svoje. Udovica takođe slavi slavu muža, umesto njega.³

Na osnovi ovih i drugih opisa slave prvenstveno u narodnim umotvorima, uloga slave je u narodnom verovanju različito tumačena. Jedni su slavu smatrali običajem koji je posvećen mrtvima a u naše krajeve je dospao preko kulta Herosa.⁴ Drugi smatraju da je to vrsta gozbi za mrtve koje su nasleđene od Rimljana preko religioznih bratovština, prvo u našem primorju, a potom raširene i u unutrašnjosti Balkanskog poluostrva.⁵ Međutim, dr. M. Budimir pretpostavlja da je slava bila poznata još sta-

² M. Dj. Milićević, *Slave u Srba*, God. Nikole Čupića I, Bgd. 1877, s. 95 i dalje.

³ M. Dj. Milićević, nav. rad, s. 95—99.

⁴ M. Vasić, *Slava — Krsno ime*, Beograd 1901.

⁵ V. Skarić, *Postanak krsnog imena*, Gl. Zemaljskog muzeja u Sarajevu XXXII, Sarajevo 1920.

rom alarodskom stanovništvu.⁶ Truhelka tvrdi da ona nije ni pravoslavna ni srpska. Pravoslavna nije zbog toga što je nema kod Rusa, Grka, Bugara i Rumuna, a srpska zato što je ne slave svi Srbi. U Bosni slave i Karavlas, pleme romanskog porekla.⁷ Truhelka smatra da se teritorijalno rasprostranjenje slave poklapa sa teritorijom nekadašnje patarenske države, a kad je država propala njeni podanici prelaze u razne vere, ali slavu zadržavaju.⁸ Nešto kasnije Truhelka u radu »Larizam i krsna slava« u ovom običaju vidi postepeno odomaćivanje nekadašnjeg kulta lara.⁹ R. Grujić u slavi vidi obred koji je nastao iz crkvenih slava »pamet svetima« i »pamet za pokoj«.¹⁰ Neki istraživači, pak, smatraju da je slava nastala kao uspomena na mitskog pretka porodice a zajedno sa tim kao spomen i svim domaćim pretcima.¹¹ Po Čajkanoviću slava je prinošenje žrtve pretcima jedne porodice, bratstva ili plemena, odnosno krvno vezane zajednice.¹² Po njemu, crkvena i plemenska slava su kult lokalnog heroja ili lokalnog božanstva, a ponegde i hrišćanskog svetitelja.¹³ Stojan Novaković slavu dovodi u vezu sa bratstvom. Ustvari, to je praznik šire krvne zajednice a ne samo jedne porodice. Zbog toga je ona vezana i za zemlju na kojoj živi bratstvo, odnosno pleme.¹⁴ Najzad, nedavno se na »studije o slavi, službi ili krsnom imenu«, bolje rečeno njenom pomenu u izvorima do 18. veka osvrnuo i M. S. Filipović,¹⁵ čineći kao i ostali zanimljive opservacije.

Sve ove teorije o kojima je napred bilo reči nastale su usled različitog tumačenja slavskih rekvizita: koljiva, sveće, tamjana, vina i krsnog kolača koji se javljaju i u drugim kultovima. No, sve to može biti kasnijeg porekla i pridodato jednom starijem obredu kojim se molilo za žive i za napredak kuće i domaćinstva. Ima elemenata koji ukazuju da je slava običaj agrarnog karaktera i molba za žive. Uostalom, da je slava obred agrarnog karaktera potvrđuje sam sadržaj i radnje koje se tom prilikom izvode. To najbolje potvrđuje građa koju je o slavi sabrao Vuk Karadžić, a on je to činio u vreme kada su mnogi naši običaji, pa i slavski bili vrlo sveži.

Već pozdrav koji gost upućuje domaćinu uoči slave: »Slavio ga mnogo ljeta u zdravlju i veselju«! svedoči da se želja odnosi na domaćina i

⁶ M. Budimir, *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor* 2, Beograd 1922, 315—i dalje.

⁷ Uporedi Č. Truhelka, *Testament gosta Radina*, Gl. Zemeljskog muzeja XXIII, Sarajevo 1911, s. 355 i dalje.

⁸ Č. Truhelka, *Testament gosta Radina*, na naved. mestu.

⁹ Č. Truhelka, *Larizam i krsna slava*, Gl. Skopskog naučnog društva VII—VIII, Skopje 1930, s. 1 i dalje.

¹⁰ R. Grujić, *Crveni elementi krsne slave*, Gl. Skopskog naučnog društva VII—VIII, Skopje 1930, s. 35 i dalje.

¹¹ V. Čajkanović U *Enciklopediji SHS* kod reči slava.

¹² V. Čajkanović, u Gl. Geografskog društva 7—8, Beograd 1922, s. 336 i dalje.

¹³ V. Čajkanović, Gl. Geografskog društva 7—8, na naved. mestu.

¹⁴ St. Novaković, *Krsna imena*, Karadžić II, Aleksinac 1900, s. 103 i dalje.

¹⁵ *Zbornik za društvene nauke Matice srpske* 38, Novi Sad 1964, s. 51—76.

njegovu porodicu, a tako je i u drugim prilikama. Te želje se izražavaju kroz zdravice u kojima se ne oskudeva. »Ko je proslavljao ove godine proslavljao je i do godine, punu i čestitu, sretnu i bogatu, mnogo ljeta, a sve za njegova života, on i njegova djeca...«.¹⁶ Ili: »... Dušmane ti pokorio da ti pod nogama budu kao konju čavli i potkovi; nikad im se kapom u ruci ne umolio no vazda junačkom mišicom kao sretnji i čestiti branio, vazda ti u odbrani puška palila a sablja sjekla...«.¹⁷ Na Kosovu gosti ispijaju po jednu veliku čašu za domaćinovo i svih ukućana zdravlje, a isto tako za beričet i za napredak svake vrste stoke. Gost kaže: »Ovu kolenicu ćemo da pijemo za domaćinsko zdravlje. Bog neka da njemu i njegovim sinovima, ćerkama, snahama, unucima, unukama i svemu porodu njegovom zdravlje i sreću... svaki beričet u polju i domu, da su mu puni ambari sa žitom, guvna sa slamom i senom, torišta sa ovcama i govedima, kravama i kobilama, bivolcima i volovima, tejacima i ždrebićima...«.¹⁸ Slično ovome i u Slavoniji svaka kuća ima svoga patrona kome se moli zajedno sa srođnicima, kumovima i prijateljima za napredak kuće i za zdravlje ukućana.¹⁹ U zapadnoj Makedoniji pred slavski ručak najstariji gost uzima slavski kolač, poljubi ga i govori: »Sveti (ime sveca), budi na pomoći i daj da te mnogo godina slavimo zdravo i veselo«. Zatim svi redom celivaju hleb a koljivo (kuvanu pšenicu) uzimaju iz posude obema rukama da bi i bog oberučke davao zdravlje i napredak kući i domaćoj čeljadi.²⁰ U Popovu Polju u Hercegovini blagosilja se u ovakvoj prilici na sledećim rečima: »De ove godine braćo moja pili, ondje i do godine svi zdravo i veselo bili! Zdrav si, brate domaćine!« — Bog ti dao život i zdravlje! Vazda pio, a zdravo bio! Uvijek mogo a Bog ti pomogo!«.²¹ U Levču i Temniću prva čaša se podiže za zdravlje domaćinovo i tom prilikom, pored ostalog kaže: »gde se ovo vino pilo tu se svako dobro vilo«.²² Takođe u Levču i Temniću pre lomljenja kolača kolačar (čovjek koji sa domaćinom lomi kolač), blagosilja: »Gde se sveta slava slavila, tu Bog pomogao. Neka sveta slava ovome domu podaruje zdravlje i život, rod i beričet«, a zatim se zdravice menjaju u nakrst, »da bi godina ukrstila beričetom«.²³ U ovim krajevima kao i u Metohiji oko Prizrena vino koje se preliva po kolaču vraćaju ponovo u čašu uz reči: »Neka se preliju bačve s vinom, domovi s žitom i zdravljem, a polja rodом i beričetom.«

¹⁶ V. Karadžić, *Život i običaji naroda srpskog*, Beč 1867, s. 79.

¹⁷ V. Vrčević, *Tri glavne narodne svečanosti, božić, slava, svatba*, Pančevo 1883, s. 103.

¹⁸ D. Debeljković, *Običaji srpskog naroda na Kosovu Polju*, Srpski etnografski zbornik VII/4, Beograd 1907, s. 237.

¹⁹ I. Filakovac, *Godišnji običaji*, Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena XIX, Zagreb 1914, s. 154.

²⁰ M. J. Gajić, *S Lepenca na Radiku*, Godišnjica Nikole Čupića XXI, Beograd 1901, s. 166.

²¹ Lj. Mićević, *Krsno ime ili krsna slava u Popovu*, Gl. Etnograf. muzeja u Beogradu V, Bgd. 1930, s. 100—101.

²² St. Mijatović, *Običaji srpskog naroda iz Levča i Temnića*, Srpski etnograf. zbornik VII, Bgd. 1907, s. 56.

²³ St. Mijatović, *Navedeni rad*, str. 59—61.

Zatim kolač podignu u vis s rečima: »Veličaj Gospode dom i domaćina«. ²⁴ Evo još nekoliko primera iz Levča i Temnića koji nedvosmisleno govore da su slavske zdravice vrsta molbe za zdravlje ukućana i napredak domaćinstva: »Neka Bog pošalje slast među nas, te neka osladi u domu, u toru, na svakom mestu,« a zatim se pije u zdravlje: »Da pijemo čašu vina za zdravlje ovog našeg današnjeg skupa (od kolačara se prvo počinje) prvo u tvoje zdravlje; tvoje domaćice za zdravlje; tvojih kćeri, sinova, snaha (ako ih ima) za zdravlje, tvoga oca i majke (uvek se pominju posle dece ako su živi) za zdravlje; tvojijeh prijatelja, kumova i dobrih komšija za zdravlje; uopšte sviju tvojih milih i dragih, pa spomenuo ih ili ne spomenuo ih, za zdravlje; tvoga roda i zanata za zdravlje; tvoje sreće i kese za zdravlje; tvoje stoke za zdravlje; dao ti se bog radovati kao srećnoj braći...« Pošto otpiju malo u istu čašu dolivaju još vina »da mladi rastu« pa produži zdravicu: »Ovo za omladije; neka Bog omladi u domu, u toru i na svakom mestu; neka Bog mladež izvede na dobar put, te neka budu bolji od njihovih starijih!« Ovo je propraćeno i pesmom:

»Omladije života i zdravlja,
Bog im dao života i zdravlja!«

Zatim se čaša iskapi i okrene prema podu uz reči: »Ovoliko ti domaćine, bilo rđe u kući.« (misli se koliko je ostalo kapi u čaši). ²⁵

Takođe su i pesme koje se pevaju uz piće i nazdravljanje pune želja za zdravlje i napredak ukućana, za dobru letinu, napredak marve itd. Na Kosovu između ostalog pevaju:

»Oj, u čije se zdravlje le vino pije,	I po bregu sve bele opčice,
U čije se zdravlje vino pije,	Oj, i po plugu le sve suri volovi,
Oj sve mu zdravo i veselo bilo,	I po plugu sve suri volovi,
Oj, rodilo mu le vino i pčenica,	Oj, laćimije le selu dosadile,
Rodilo mu vino i pšenica,	Laćimije selu dosadile,
More i po kući le ta muška dečica,	More i po bregu le vinova lozinka,
Oj, po trlu le ti ženski jaganjci	I po bregu vinova lozinka,
I po trlu ti ženski jaganjci,	Oj, i po polju le crvena pčenica
Oj, i po toru le sve ženski tejaci	I po polju crvena pčenica
I po toru sve ženski tejaci,	More sve mu obor le pčele pretisnule
More, i po bregu le sve bele opčice,	Sve mu obor pčele pretisnule«. ²⁶

²⁴ P. Kostić, Svetoga — krsno ime — slava u Prizrenu, Glasnik Etnograf. muzeja u Beogradu VI, Bgd. 1931, s. 30.

²⁵ St. Mijatović, Navedeni rad, str. 63—66.

²⁶ D. Debeljković, Običaji srpskog naroda na Kosovu polju, Srpski etnograf. zbornik VII, Bgd. 1907, s. 238.

ili:

»Daj mi bože, sitnu rosu,
Da zarosi rodnom polje,
Da daruje berićeti,
A najviše pčeničicu,
Pčeničicu, belo žito,
Od dva klasa čabar žita,
Od dve opce vedro mleka,
Od dve gidže tovar grojze,
Belo stado puno polje,

Sure krave puna trla,
Od dve krave plug volova,
Od dve krave tovar maslo,
Od dve pčele vrčma meda,
Od jedne kvočke sto pileta,
Od jedne ćurke sto ćurčeta,
Od jedne guske sto gujčeta,
Od jedne šotke sto šočeta,
naše polje ponajbolje.«²⁷

Drugi momenat značajan i centralni u slavskom ceremonijalu je prekada, sečenje kolača i napijanje u slavu. Naročito je značajno molitvanje nad slavskim kolačem, iz koga se jasno vidi da je reč o zdravlju, napretku kuće, čeljadi, stočarstva, letine, dobrog berićeta i zaštite od dušmana. »... Sad ćemo napiti u zdravlje našeg brata domaćina, za njegov žitak i užitak, život i dobro zdravlje. Za zdravlje njegove poštene glave, njegovi sinova i sinovaca, unuka i omlatka; život i dobro zdravlje... Ispod njegova jaka šljemena i visokog krutog stožera iznosio 24 sretna sjemena... Plugo mu široko gonilo a ralo u dubinu s mirom ronilo. Od neba mu rosilo a od zemlje rodilo...²⁸ U Gornjem kraju Visočke nahije tom prilikom se kaže: »... Koliko je u ovome kolače zrnaca, onoliko u našem brata domaćina bilo janjaca, jaraca, teladi, svake sreće i napretka...« Ili: »Volovi ti bukali a dušmani ukali. Kolo ti odilo a žito rodilo... Klastovi ko pasovi, a snopovi ko topovi... Poslije tebe tvoja omladina... Božja ti majka dala. Što dala to i održala!«²⁹ U Levču i Temniću kolačar i domaćin pošto kolač prelome naizmenično ga poljube a zatim obe pole sastave tako da »licem gleda u polje«. Zatim domaćin jednu četvrtinu od kolača stavlja u sito govoreći: »Neka je sita godina«, a kolačar četvrtinu iz desne ruke podiže uvis uz reči: »Neka Bog da da budu ovolike konoplje, kukuruz, pšenica i ostali usevi«, odnosno: »Snop kao top, klas kao popov glas«, pa deo kolača iz desne ruke stavlja na raf ili neko uzdignutije mesto a onaj iz leve ruke na sto. Domaćin pored toga dodaje: »Neka krsno ime ukrsti dom životom i zdravljem, a polja rodnom i berićetom.«³⁰ Na Kosovu se prilikom presipanja kolača kaže: »Mi presipamo kolač vinom, a Bog da prespe zdravlje u ljude i stoku i svaki berićet u dom i u polje.«³¹ Slično se radi i molitva prilikom blagosiljanja koljiva, koje je svakako starije i od hrišćanstva i od same slave. Naime, uzimajući barenu pšenicu sa tri prsta, kažu: »Pšenicu da uzmemo, pšenica (ili berićet)

²⁷ D. Debeljković, Navedeni rad, str. 306.

²⁸ V. Vrčević, Tri glavne narodne svečanosti..., Pančevo 1883, s. 100—101.

²⁹ M. S. Filipović, Slava i služba, Zb. za narodni život i običaje Južnih Slavena XXVI, Zagreb 1928, s. 333, 337.

³⁰ St. Mijatović, Običaji srpskog naroda u Levču i Temniću, Srpski etnograf. zbornik VII, Bgd. 1907, s. 61—62.

³¹ D. Debeljković, Običaji srpskog naroda na Kosovu polju, s. 225.

da se rodi. Da se rodi de oralo odi. Da imamo da jemo sas prijatelje, komšije, doslare, kafedare, sas naše sveštenike i svakoga brata ristjanina, i vsi blagoslovite». ³² Još izrazitija potvrda da je u pitanju molba za žive nalazi se u domaćinovim rečima koje izgovara uz čašu a gosti drže posudu sa kuvanom pšenicom: »Da prespemo pšenicu vinom, Bog da prespe u ljude zdravlje, u ambar svaki beričet i u trla svaku stoku, svako dobro, mir i ljubav među braćom i komšijama.« Zatim se gosti, odmah posle domaćina posluže žitom — koljivom. ³³ Pored ovoga stanovništvo Kosova veruje da od dana svećenja vodice do slave ne valja presti vunu i kućinu da se u njivama ne upreda klasje. Inače, kolač nad kojim se prekađuje zavijaju u čistu krpu i stavljaju u često sito da bi pšenica bila čista od korova i »često« (gusto) rasla. Zatim se nad ovim obrednim hlebom kaže: »Da je veleglasna i beričetna godina, Bog da pokloni u ljude i u stoku zdravlje, u domu i u polju beričet i svako dobro«. Posle ovoga sito se podigne u vis i stavi na visoko mesto, orman na primer, »radi uzvišavanja beričeta«. ³⁴ Čak je i samo sečenje kolača vrsta žrtve za napredak: »Ajde da ga isečemo u život i zdravlje domaćina, njegovih sinova i ukućana, i svih gostiju unakrst, da svima pomogne Bog.« Štaviše, pazi se da se preliveno vino sa kolača što pažljivije vrati u čašu, odnosno da od njega ne kapne na tlo« da rod tokom godine ne opada na zemlju«, pre nego sazri. ³⁵ Čak se i prvi zalogaj od kolača obredno uzima. Umaćući ga u vino domaćin u Prizrenu kaže: »Leb da uzmemo, a svakojaki beričet da se rodi«. ³⁶ Međutim, u Tetovu, sveštenik je prilikom lomljenja kolača pominjao uz molitvu samo žive članove porodice, bez obzira da li je prekada vršena u crkvi ili u domu. ³⁷ Dakle, još jedan dokaz da je slava kult živima.

U nekim krajevima Bosne za vreme slavskog obreda mogla su se se čuti sledeća nabranja: »Vala (hvala) domaćine. Gdje ove godine tu i dogodine. Namaklo ti ljeto, rodilo žito. Volovi ti bukali, dušmani hukali. Zdravo bio, veselio se i temeljio se u domu svome. Desna ruko, naša slugo. Štogod oko nas potrošio, gospod ti veliki namnožio. Kravice ti dobre zagruala, a čelice sunce zastavile. Koze bare zakrilile strane, bjele ovce brda i doline, oranice, luke i dubrave« ³⁸ Očevidno pored želje da domaćin slavu dugo slavi, žele mu napredak u ekonomiji, posebno u stočarstvu koje je u ovim krajevima važna privredna grana.

U slavskom ceremonijalu očuvani su mnogi elementi »primitivnog kolektivnog mentaliteta«. Slava se proslavlja zajedno sa susedima, putnicima i namernicima. Svi oni jedu slavska jela zajednički, koljiva na pri-

³² D. Debeljković, navedeni rad, s. 226.

³³ D. Debeljković, navedeni rad, s. 225.

³⁴ D. Debeljković, navedeni rad, s. 224.

³⁵ D. Debeljković, navedeni rad, s. 225.

³⁶ P. Kostić, Svetoga — krsno ime — slava u Prizrenu, Glasnik Etnograf. muzeja u Beogradu VI, Bgd. 1931, s. 32.

³⁷ M. S. Filipović Porodična slava i slične slave u Tetovu, Gl. Etnograf. muzeja u Beogradu VI, Bgd. 1931, s. 22.

³⁸ I. Šajnović Krsno ime (Kola u Bosni), Zb. za narodni život i običaje Južnih Slovena XIII, Zagreb 1903, s. 145.

mer, koje u Popovu polju može zameniti i hleb.³⁹ U Konavljima je običaj da za vreme slavskog ručka molitva neko od prijatelja nad plodom od oraha i to u uljaniku. »Zdrav si kućni domaćine, zdrav ti svak u kući bio kao i ovi orah. Kako i ovi orah pun bio, tako ti pun tor, pun obor, pun rod, puni koši, puno ulište, puna kuća, pune vreće, pune čeze i sve ostale sreće...« Kad ovo završi vraća se u kuću, stuče orah i prisutnima od nje ga da po mrvicu da pojedu. Po tom otpiju po malo vina »iz bokare« koja kruži od jednog do drugog.⁴⁰ Slično se radi i u okolini Dubrovnika.⁴¹ Čak se toga dana i stoci posvećuje posebna pažnja. U Levču i Temniću pre nego se vrati iz crkve lice koje je ponelo slavski kolač, valja nahraniti stoku »radi zapata« (da se bolje množi).⁴² Dočim, u Popovu Polju čobani na dan svoje slave rano isteruju stoku, ponesu piće i meze i to predaju svojim drugovima koji će toga dana paziti njihovo stado. Oko podne šalje im se ručak koji oni kolektivno pojedu.⁴³ Bogatstvo jela na slavskoj trpezi, po narodnom verovanju u Vojvodini, obezbuđuje napredak i plodnost u toku naredne godine.⁴⁴ Ali, i to jelo se jede sa prijateljima i poznanicima — kolektivno, po utvrđenom redu, da putem imitativne magije dočara sreću i po utvrđenom redu, da putem imitativne magije dočara sreću i blagoblagostanje.

Kada je reč o slavi treba imati u vidu još jedan elemenat koji svedoči o njenom agrarnom obeležju. Naime, slava je po narodnom praznik vezan za zemlju i kuću pa se ona sa imanjem preuzima. U Temniću naslednik je obavezan da slavi slavu onoga čije je imanje nasledio.⁴⁵ U Banatu sa kupovinom kuće, pogotovu ako je u njoj slavska ikona, prima se i slava porodice od koje je imanje kupljeno.⁴⁶ Na sličan način slavu primaju domazeti, usvojenici i članovi nesrodničke zadruge.⁴⁷ Čak u koliko iz bilo kojih razloga promene raniju slavu, ne napuštaju je sasvim već je proslavljaju jedan dan »kao zavjet radi polja«. ⁴⁸ Običaj preuzimanja slave zajedno sa kućom i zemljom, ipak je najizrazitiji u severnoistočnoj Srbiji, u predelima timočko braničevskim. Ako je muž došao na ženino imanje — miraz, onda njenu devojačku slavu proslavlja tri dana a svoju porodičnu prisluškuje jedan dan. Da je slava u ovim krajevima vezana za kuću i zemlju potvrđuje činjenica da stanovništvo čija se imanja potapaju izgradnjom hidrocentrale »Đerdap«, masovno napuštaju slavu kao običaj.

³⁹ Lj. Mičević, Krsno ime ili krsna slava u Popovu, Gl. Etnograf. muzeja u Beogradu V, Bgd. 1930, s. 99—100.

⁴⁰ Vid Vuletić-Vukasović, Starinska zdravica u Konavlima, Karadžić III, Aleksinac 1901, s. 220.

⁴¹ V. Vuletić-Vukasović, U Mrčevu (na krsnom imenu), Karadžić III, Aleksinac 1901, s. 241—242.

⁴² St. Mijatović, Običaji srpskog naroda iz Levča i Temnića, ... s. 67.

⁴³ Lj. Mičević, Krsno ime ili krsna slava u Popovu, s. 101—102.

⁴⁴ V. Milutinović, Krsna slava u jugoistočnom Banatu, Rad vojvodjanskih muzeja 3, Novi Sad, 1954, s. 283.

⁴⁵ V. Milutinović, navedeni rad, s. 281.

⁴⁶ V. Milutinović, navedeni rad, s. 282.

⁴⁷ Lj. Mičević, Krsno ime ili krsna slava u Popovu, s. 98.

⁴⁸ Lj. Mičević, navedeni rad, s. 98.

Ovo ne čine iz razloga što se njihova svest bitno promenila već kako sami ističu, nove parcele na koje se preseljavaju, pošto ih država dodeljuje, nisu vezane za slavu, pa je zbog toga i napuštaju.

Dakle, kao što s pravom ističe M. Filipović, slava je vrlo složen obred.⁴⁹ Ali, pravo je čudo da niko od ispitivača još nije uočio zaštitnu i agrarnu stranu ovoga obreda, koja je, kao što napred navedene radnje i reči pokazuju prisutna i dominantna u slavskom ceremonijalu.

O slavi ne postoji skoro nikakvih crkvenih propisa. Nju po pravilu održavaju muški potomci a žene samo izuzetno, pa i tada u ime domaćina, odnosno starešine porodice. Isto onako kao što su se svojevremeno totemu prinosile krvne i beskrvne žrtve za spas i napredak određene društvene zajednice, tako se i do naših dana određenog dana u godini obraća svecu koji se smatra zaštitnikom kuće, imanja i porodice. Dakle, jelo na slavskoj trpezi vrsta je agrarne žrtve radi zaštite živih i napretka domaćinstva u celini, a to potvrđuju i zdravice koje su sastavni i glavni deo slavskog ceremonijala za vreme praznika.

ZUSAMMENFASSUNG

BEITRAG ZUR ERFORSCHUNG DES FESTES DES HAUSPATRONS

Das Fest des Hauspatrons ist ein Familienbrauch, der verschieden interpretiert wurde. Einige halten ihn für einen chthonischen und heroischen Kultus, andere wiederum für ein Kirchenfest oder für einen Totenkults bzw. für die Fortsetzung des Larenkultus.

Einige Bestandteile dieses Brauches und Trinksprüche, die dabei ausgesprochen werden, bezeugen jedoch, dass das Fest des Hauspatrons einen gesundheitsbringenden Ritus darstellt, der zahlreiche Elemente aus den agrarischen Kulturen enthält.

⁴⁹ M. S. Filipović, Studije o slavi, službi ili krsnom imenu, Zb. za društvene nauke Matice srpske 38, Novi Sad 1964, s. 51 i dalje.